

Ekonominės raidos scenarijus 2020–2023 m.

2020 m. gruodis

Ekonominės raidos scenarijus (toliau – scenarijus) sudarytas įvertinus faktinę Lietuvos ekonomikos raidą per sausio–spalio mėn. laikotarpį¹, po Finansų ministerijos rudens scenarijaus paskelbimo pasikeitusią projekcijų sudarymo statistinę bazę² ir epidemiologinės situacijos bei išorės aplinkos pokyčius. Prielaidos dėl išorės aplinkos vidutiniu laikotarpiu atitinka Europos Komisijos³ šių metų lapkritį paskelbtą ekonominę prognozę. Siekiant išlaikyti nuoseklumą su išorės aplinkos prielaidomis, ir atsižvelgiant į tai, kad scenarijaus sudarymo metu būsimi Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Jungtinės Karalystės santykiai nebuvo aiškūs, buvo daroma techninė prielaida, kad ES ir Jungtinė Karalystė nuo 2021 m. sausio 1 d. prekiaus pagal Pasaulio prekybos organizacijos didžiausio palankumo statuso taisykles.

2020 m. lapkričio mėn. paskelbtoje Europos Komisijos rudens ekonominėje prognozėje numatoma, kad pagrindinės Lietuvos eksporto rinkos – ES – ekonomika 2020 m. susitrauks 7,4 proc., tačiau vėliau atsigaus ir BVP augimas sieks 4,1 proc. 2021 m. ir 3 proc. 2022 m. Tikimasi, kad ES ekonomikos atsigavimas prasidės antrąjį 2021 m. ketvirtį.

Pagal scenarijaus rengimo metu disponuotą informaciją dauguma pasaulio valstybių tebebuvo veikiamos COVID-19 pandemijos, o epidemiologinė situacija tiek Lietuvoje, tiek daugumoje pagrindinių Lietuvos užsienio prekybos partnerių buvo blogesnė, nei pirmosios viruso protrūkio bangos metu šių metų pavasarį. Materializavosi rudenį įvardinta rizika, kad viruso protrūkiams suvaldyti gali prireikti griežtesnių, didesnę neigiamą įtaką ekonomikai turinčių jo suvaldymo priemonių. Ketvirtąjį 2020 m. ketvirtį dauguma ES valstybių ėmė taikyti lokalius karantinus, komendanto valandas, kai kurios šalys priėmė sprendimus įvesti karantiną šalies mastu. Lietuvoje nuo lapkričio 7 d. įvestas nacionalinis karantinas.

Nors 2020 m. lapkritį pasirodė informacija apie didelį kelių vakcinų efektyvumą atlikus trečios fazės klinikinius bandymus, patikimų duomenų nebuvo dėl šių vakcinų poveikio atskiroms visuomenės grupėms ir kaip ilgai šios vakcinos išlieka veiksmingos.

Tikėtina, kad plačiajai visuomenei vakcinos gali būti prieinamos ne anksčiau, kaip 2021 m. viduryje. Įvertinus tai, kad norint pasiekti kolektyvinę imunitetą reikėtų paskiepyti mažiausiai apie du trečdalius pasaulio populiacijos, net ir 2021 m. prasidėjus plačios visuomenės vakcinacijai pandemijos suvaldymo galima būtų tikėtis tik 2022 metais. Sudarant scenarijų laikėmės prielaidos, kad mažiausiai dar vienerius metus viruso plitimo suvaldymui ir kontrolei vis dar bus reikalingos didesnio ar mažesnio masto specifinės priemonės, ribojančios ekonominį aktyvumą ir gyventojų mobilumą, o vakcinos nuo COVID-19 ligos teigiamas poveikis realiai ekonomikai turėtų pasijauti ne anksčiau, kaip 2022 metais.

---

¹ Ekonominės raidos scenarijus parengtas naudojantis informacija, viešai paskelbta iki gruodžio 1 d. imtinai.

² Spalio mėnesį Statistikos departamentas atliko Nacionalinių sąskaitų reviziją.

³ Europos Komisijos rudens prognozė https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2020-economic-forecast_en

Išsipildžius rudenį darytai prielaidai, kad neigiama pandemijos įtaka ekonomikai ketvirtąjį šių metų ketvirtį sustiprės, numatome, kad dėl su COVID-19 viruso pandemija susijusio šoko šiemet Lietuvos ekonomika susitrauks 1,5 procento. Ketvirtąjį šių metų ketvirtį pastebimai pablogėjus epidemiologinei situacijai, tikėtina, kad neigiamas COVID-19 viruso poveikis ekonomikai bus juntamas ir pirmąjį 2021 m. ketvirtį, o pradėdant antruoju ketvirčiu sulauksime ekonominio aktyvumo didėjimo. Per visus 2021 metus Lietuvos ekonomika galėtų augti 2,8 procento, o vėlesniais vidutinio laikotarpio metais – vidutiniškai po 3,1 proc. per metus.

COVID-19 pandemija reikšmingai pablogino darbo rinkos situaciją šalyje. Nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodologiją, 2020 m. III ketvirtį išaugo iki 9,3 proc., o užimtų gyventojų sumažėjo 2,6 proc. palyginti su atitinkamu ketvirčiu prieš metus. Vyriausybės taikomos subsidijos įmonėms už prastovas ir parama savarankiškai dirbantiems sumažino nedarbo riziką ir sušvelnino krizės poveikį darbuotojams, padėjo išvengti masinio atleidimo iš darbo, o nedarbo lygis išliko žemesnis už ilgalaikį vidurkį (10,9 proc.). Tačiau rudenį kilusi antroji viruso banga ir tam tikrose ekonomikos veiklose išaugęs darbo vietų pažeidžiamumas silpnina lūkesčius dėl spartaus darbo rinkos atsigavimo perspektyvų. Iki šiol dėl pandemijos didžiausius užimtumo nuostolius patyrė apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla, kurioje darbuotojų sumažėjo penktadaliu. Kiek silpnesnis poveikis buvo pastebimas prekybos, statybos, transporto ir saugojimo bei apdirbamosios gamybos veiklose. Itin nukentėjo labiausiai pažeidžiamos darbuotojų kategorijos, pavyzdžiui, jaunimas, turintis mažiau profesinių įgūdžių ir sudarantis reikšmingą paslaugų sektoriaus darbuotojų dalį, žemos kvalifikacijos darbuotojai. Didelė laisvų darbo vietų pasiūla (2020 m. III ketvirtį jų skaičius per metus netgi išaugo 0,8 proc.) išaugus nedarbui rodo struktūrinius pokyčius darbo rinkoje. Viena vertus, ieškančių darbo asmenų žymiai padaugėjo, kita vertus, verslas neranda, kuo užpildyti esamas laisvas vietas. Struktūrinis nedarbas gana greitai gali virsti į ilgalaikį nedarbą, o tai kelia pavojų tiek darbo rinkos, tiek ekonomikos potencialo perspektyvoms.

Įvertinę 2020 m. I–III ketvirčio tendencijas, numatome, kad 2020 m. užimtų gyventojų skaičius sumažės 1,9 proc., o nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodiką, išaugs iki 8,8 proc. Švelninantį poveikį darbo vietoms ir užimtumui šalyje šiemet turės Vyriausybės subsidijos įmonėms už prastovas ir parama savarankiškai dirbantiems bei įmonių gebėjimas prisitaikyti vykdyti veiklą neįprastomis pandemijos sąlygomis. 2021 m. I pusmetį neigiamą poveikį užimtumui turės antroji viruso banga, o vėliau atsigauant ekonominiam aktyvumui ir išaugus darbo jėgos paklausai paslaugų sektoriuje nedarbo lygis sumažės iki 8,2 proc., tačiau 2019 metų lygį vis dar viršys. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais nedarbo lygis mažės lėčiau ir vidutinio laikotarpio pabaigoje sudarys 6,6 procento.

Pandemijos sukeltas poveikis darbo rinkai prislopins darbo užmokesčio augimo tempą. Šiemet darbo užmokestis labiausiai augs viešajame sektoriuje. Privačiajame sektoriuje daliai įmonių, ypač apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikloje, susidūrus su pasiūlos ir paklausos sumažėjimu ir paskelbus prastovas, atlyginimų raida bus mažiau palanki darbuotojams. Numatome, kad šiemet vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje augs 9,3 proc., o 2021 m. jo augimo tempas sulėtės iki 4,1 procento. Atlyginimų augimą šiek tiek skatins 5,8 proc. didesnė minimali mėnesinė alga ir pareiginės algos bazinio dydžio valstybės tarnautojams didinimas 1 euru. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais mažėjant nedarbo lygiui ir stiprėjant darbo jėgos paklausai numatome, kad darbo užmokesčio augimo tempas šalyje palaipsniui spartės ir laikotarpio pabaigoje priartės prie 5 procentų.

Infliacinis spaudimas Lietuvoje ir kitose euro zonos valstybėse mažėja, nes pandemijos sukeltas pasaulio ekonomikos nuosmukis daro įtaką tiek pasauliniams, tiek vidaus veiksniams, lemiantiems kainų pokyčius. Nors viruso plitimas neigiamai veikia tiek pasaulio ekonomikos pasiūlą, tiek paklausą, pasiūlos problemos – prekių judėjimo per valstybių sienas sutrikimai ar tam tikrų maisto ir medicinos prekių trūkumas, pastaruoju metu normalizuojasi, todėl artimoje perspektyvoje kainoms stipresnį poveikį darys paklausa, kuri išlieka susilpnėjusi. Krizės pradžioje infliacija šalyje smarkiai sulėtėjo pasaulyje smukus energijos prekių paklausai ir kainoms, o kilus antrajai viruso bangai infliacija turėtų išlikti silpna, kadangi vis labiau ima ryškėti krizės poveikis paslaugų kainoms. Paslaugų infliacija 2021 m., bent kol nenuslūgs antroji viruso banga, turėtų išlikti susilpnėjusi. 2021 m. pradžioje tikėtinas vangus spaudimas maisto produktų kainoms dėl mažesnės maisto tiekimo paslaugų paklausos ir padidėjusių maisto produktų atsargų pasaulyje, susijusių su COVID-19 pandemija ir ekonominiais sunkumais. Kita vertus, kylantis Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos (FAO) skaičiuojamas maisto kainų indeksas įspėja apie galimą tam tikrų maisto žaliavų, pavyzdžiui, javų, kainų augimą, todėl kitų metų II pusmetį neatmestinas maisto produktų kainų augimo paspartėjimas.

Išnagrinėję vartotojų kainų raidos tendencijas numatome, kad 2020 m. vidutinė metinė infliacija sumažės iki 1 procento (2019 m. ji siekė 2,2 proc.). 2021 m. prielaidų reikšmingam energijos prekių kainų mažėjimui nėra, todėl infliacijos tempas paspartės iki 1,4 proc., o vidutinio laikotarpio pabaigoje – iki 2 proc. Kainų raidai vidutiniu laikotarpiu didžiausią įtaką darys pasaulinių kainų, ypač energijos ir maisto prekių, pokyčiai, paslaugų kainų raida, padėtis šalies darbo rinkoje ir sprendimai dėl administruojamų kainų.

Šių metų lapkritį įvestas antrasis nacionalinis karantinas gali paskatinti atsargesnę vartotojų elgseną, palyginti su vasaros laikotarpiu, kai viruso plitimas nebuvo spartus, ekonomikos aktyvumas augo, o gyventojų nuotaikos taisėsi. Tai atspindi ir statistiniai duomenys – trečiąjį šių metų ketvirtį namų ūkių vartojimo išlaidos padidėjo 1,2 procento. Rudenį įvestos griežtesnės viruso valdymo priemonės ribos paslaugų įsigijimo galimybes, o vartotojų apsisprendimą įsigyti prekę ar paslaugą veiks tvyrantis neapibrėžtumas. Griežtesnės viruso valdymo sąlygos, ribojančios gyventojų galimybes įsigyti paslaugas, atsargesnis gyventojų elgesys šiemet lėmė santaupų didėjimą – namų ūkių indėlių⁴ augimo tempas antrąjį ir trečiąjį 2020 m. ketvirčius paspartėjo (antrojo ketvirčio pabaigoje augo 13,4 proc., trečiojo – 16,3 procento). Tikėtina, kad pagerėjus epidemiologinei situacijai ir sumažėjus ekonominių veiklų suvaržymams, kitais metais gyventojai galėtų imti drąsiau planuoti išlaidas ir dalį papildomai sukauptų lėšų skirti vartojimui. Vartojimui atsigauti padės ir gyventojų finansinę padėtį gerinantys Vyriausybės sprendimai – minimalios mėnesinės algos kėlimas, paramos šeimoms, auginančioms vaikus, didinimas, su darbo jėgos apmokestinimu susiję pakeitimai (neapmokestinamojo pajamų dydžio didinimas).

Dėl karantinų metu apribotų galimybių vartoti paslaugas ir epidemiologinės situacijos sąlygoto neapibrėžtumo namų ūkių vartojimo išlaidos 2020 m. sumažės 3,4 proc., o 2021 m., sumažėjus ekonominių veiklų ribojimams, tikėtinas 3 procentų augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais spartėjant darbo užmokesčio augimui, gerėjant gyventojų finansinei padėčiai ir epidemiologinei situacijai, namų ūkių vartojimo išlaidų augimo tempas taip pat nuosaikiai spartės ir kasmet galėtų augti vidutiniškai po 3,3 proc. (2022–2023 m.).

---

⁴ Likutis laikotarpio pabaigoje

Kritusi tiek išorės, tiek vidaus paklausa, dėl pandemijos išaugęs ekonominis neapibrėžtumas, antrą kartą šiemet lapkričio mėn. vėl įvestas visuotinis karantinas ir apribota tam tikrų ekonomikos sektorių veikla neigiamai veiks investicinį procesą šalyje – dauguma verslų pristabdys ir/arba atidės investicinius projektus. Siekiant stabilizuoti ekonominę padėtį viešasis sektorius 2020 m. yra aktyvesnis investuojant nei privatusis. Trečiąjį šių metų ketvirtį viešojo sektoriaus materialinės investicijos (to meto kainomis) išaugo 10,3 proc., kai privatus sektorius investicijas mažino 7,4 procento.

Po patirto šoko pavasarį ir pagerėjus epidemiologinei situacijai trečiąjį 2020 m. ketvirtį investicijų rezultatai buvo geresni nei antrąjį ketvirtį, kai investicijos smuko dešimtadaliu. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidos 2020 m. trečiąjį ketvirtį sumažėjo mažiau, nei dviem procentais (–1,7 proc.). 2020 m. sausį–rugsėį investicijos mažėjo 3,5 proc., didžiausią įtaką mažėjimui darė smukusios investicinės išlaidos transporto įrangai (–6,7 procentinio punkto įtaka).

Transporto sektoriui susiduriant su iššūkiais, kuriuos kelia Mobilumo paketo nuostatų įsigaliojimas, darbuotojų darbo apmokėjimo reglamentavimo pokyčiai, epidemiologinė situacija, investicinis procesas šiame sektoriuje sutriko – investicijos į transporto įrangą trečiąjį ketvirtį sumažėjo 44,6 proc., o 2020 m. sausį–rugsėį sumažėjo 47,3 procento.

Įvertinus faktinius sausio–rugsėjo statistinius duomenis, investuotojų lūkesčius, griežtesnes pandemijos valdymo priemones, numatome, kad 2020 m. verslas pristabdys investicijas, o bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas šalyje 2020 m. sumažės 5,2 procento. Jeigu 2021–2023 m., kaip numatoma, ES fondų lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimas paspartės, o epidemiologinė padėtis stabilizuosis ir nebus imtasi reikšmingų ekonomikos suvaržymų, užsienio paklausa atsigaus ir verslo pasitikėjimas augs, investicijos šalyje galėtų vidutiniškai augti po 4,3 proc. per metus.

Dėl neigiamai pandemijos paveiktų užsienio prekybos rinkų Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas (palyginamosiomis kainomis) šiemet smuks 2,2 procento. Remiantis prielaidomis dėl užsienio paklausos atsigavimo 2021 m. tikėtinas 6,4 proc. prekių ir paslaugų eksporto augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais prekių ir paslaugų eksportas vidutiniškai galėtų augti apie 5,6 proc. per metus.

Scenarijus parengtas išaugusio neapibrėžtumo sąlygomis. Ketvirtąjį šių metų ketvirtį reikšmingai pablogėjus epidemiologinei situacijai Lietuvoje ir jos pagrindinėse užsienio prekybos partnerėse išaugo rizika, kad siekiant suvaldyti viruso protrūkius ir apsaugoti sveikatos apsaugos sistemas nuo perkaitimo, poreikis taikyti neigiamą įtaką ekonomikai turinčias priemones Lietuvoje ir ES valstybėse gali užtrukti ilgiau, nei paskutinį šių metų ketvirtį. Pandemijos sukelta įtampa darbo rinkoje, tiekimo grandinių sutrikimai ir verslo bei vartotojų elgsenos pokyčiai gali būti paveikti labiau, nei numatyta scenarijuje.

Tebeegzistuojanti rizika dėl įtampos pasaulinėje prekyboje atsinaujinimo, didelis neužtikrintumas dėl globalios ekonomikos atsigavimo ir sustiprėjusios geopolitinės įtampos bei galima įtampa finansų rinkose – esminiai neigiamos rizikos veiksniai, dėl kurių šiame scenarijuje numatyty pagrindinių rodiklių įverčiai gali keistis.

Jeigu realizuotųsi Europos Komisijos lapkričio mėn. paskelbtas pesimistinis scenarijus dėl neišsipildžiusios prielaidos dėl pagrindinės Lietuvos eksporto rinkos perspektyvų, taikytos sudarant šį scenarijų, scenarijuje numatyty rodiklių įverčiai taip pat atitinkamai keistųsi. Pesimistiniame scenarijuje Europos Komisija numato, kad dėl stipresnio COVID-19 ligos protrūkio 2020 m. IV

ketvirtį ir 2021 m. I ketvirtį ir su tuo susijusio poreikio taikyti griežtesnes viruso suvaldymo priemonės, euro zonos ekonomika 2020 m. gali smukti 8,5 proc. – 0,7 p.p. daugiau nei numatyta lapkričio mėn. paskelbtame baziniame scenarijuje, o 2021 m. augti 2,75 proc. – atitinkamai 1,5 p.p. lėčiau.

Egzistuoja ir teigiama rizika, kad populiacijos vakcinavimas prasidės anksčiau, nei antrąjį 2021 m. pusmetį, o teigiamas vakcinavimo poveikis realiai ekonomikai bus jaučiamas jau 2021 metais. Precedento neturinčio ES ekonomikos gaivinimo priemonių⁵ taikymas vykdant reformas ir investuojant vidutiniu laikotarpiu gali paskatinti Lietuvos ekonomikos augimą daugiau, nei numatyta šiame scenarijuje. Jeigu būtų pasiektas ES ir Jungtinės Karalystės susitarimas dėl palankesnių, nei pagal Pasaulio prekybos organizacijos taisyklės, prekybos sąlygų nuo 2021 metų, tai taip pat teigiamai paveiktų Lietuvos ekonomines perspektyvas vidutiniu laikotarpiu.

Pagrindiniai ekonominės raidos scenarijaus rodikliai

Rodiklio pavadinimas	2019	2020P	2021P	2022P	2023P
BVP (to meto kainomis), mln. eur	48797	48492	50578	53084	55790
BVP (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	4,3	-1,5	2,8	3,1	3,1
Suderintas vartotojų kainų indeksas (vidutinis metinis)	2,2	1,0	1,4	1,8	2,0
Investicijų (palyginamosiomis kainomis) pokytis proc.	6,2	-5,2	4,7	3,9	4,4
Prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	9,5	-2,2	6,4	5,6	5,6
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), proc.	6,3	8,8	8,2	7,2	6,6
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, proc.	8,8	9,3	4,1	4,5	5,0
Užimtųjų skaičiaus pokytis, proc.	0,3	-1,9	0,7	0,9	-0,1

Šaltiniai: Finansų ministerija, Statistikos departamentas

⁵ ES ekonomikos gaivinimo priemonė „Next Generation EU“.